

KOOLIJUHID JA MAAILMAHARIDUS

UURINGURAPORT

Peeter Vihma

Tallinn, aprill 2017

Uuringu tellis MTÜ Mondo projekti „Pagulus- ja rändeteema kajastamine Eesti koolides kestliku arengu eesmärkide kontekstis“, mida rahastab Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest. Uuringut kaasrahastas Euroopa Komisjon projekti „Sotsiaal- ja solidaarmajandus: mõistlik lähenemine arengule ja jätkusuutlikkusele“ raames. Trükise sisu eest vastutavad Peeter Vihma ja MTÜ Mondo ning trükise ei pruugi väljendada Euroopa Komisjoni ega EV Välisministeeriumi vaateid.

Uuringu koostasid Peeter Vihma (projektijuht, analüütik) ja Marit Olup (andmetöötlus).

© Peeter Vihma ja MTÜ Mondo, 2017

Sissejuhatus.....	4
Teoreetiline taust.....	4
Uurimuse meetodid	6
Tulemused	7
Kool ja väärtuskasvatus.....	7
Miks koolijuhid peavad oluliseks väärtuste ühist sõnastamist?.....	10
Kuidas väljenduvad kooli poolt sõnastatud väärtused praktikas?	11
Kuidas peegelduvad ÜRO kestliku arengu eesmärgid hariduses?	15
Väärtuste mõõtmine.....	18
Väärtuskonfliktid koolis	19
Maailmaharidus	21
Maailmahariduse mõtestamine ja rakendamine	21
Maailmahariduse jõudmine kooli.....	24
Koolijuhtide hinnangud õpilaste maailmahariduslike teadmiste kohta	26
Kokkuvõte	28
Viited.....	29
Lisa 1: intervjuukava.....	30
Lisa 2: ankeet	31

SISSEJUHATUS

Käesoleva uuringu eesmärgiks on välja selgitada Eesti koolijuhtide arusaamad ja hinnangud väärtuskasvatusele ning maailmaharidusele.

Uuringu lähtepunktiks on küsimus, kuidas arendada maailmahariduse¹ andmist Eestis, mis on üheks MTÜ Mondo strateegiliseks eesmärgiks. Maailmaharidus on "õpiprotsess, mis aitab paremini mõista maailmas toimuvat, arendada empaatilist mõtteviisi ja solidaarsust, austust teiste kultuuride, inimeste ja looduse suhtes, ning omandada vajalikke oskusi nende väärtuste nimel tegutsemiseks" (MTÜ Mondo strateegia)

Seega ei ole maailmahariduse pelgalt faktide õpetamine, vaid seotud selgelt väärtushinnangutega ning selle eesmärgiks on õpilaste väärtusmaailma kujundamine. Laiemalt on maailmaharidus seotud ÜRO aastatuhande arengueesmärkidega, eriti eesmärgiga 4.7.:

"Tagada 2030. aastaks, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused säästva arengu toetamiseks. See tähendab muuhulgas teadmisi säästvast arengust ja säästvast eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdõiguslikkusest, rahu ja vägivaldatu kultuuri edendamise, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast säästva arengu saavutamisel."

Mondo poolt tellitud varasemad uuringud näitavad, et ehkki praktikas viivad maailmaharidust koolides läbi õpetajad, siis organisatsiooni juhtidena on koolijuhtidel märkimisväärne roll mõjutamaks seda, kuidas üldse mõtestatakse koolis antavat haridust, koolikorralduse ja väärtuste seoseid ning praktilist õppetööd. Seepärast keskendubki selle aasta uuring kooli juhtkonnale.

TEOREETILINE TAUST

Kõige üldisemal tasemel puudub konsensus, kas maailmaharidus on vahend või eesmärk. Analüüsides toimivaid praktikaid võib maailmaharidust kui eesmärki mõista lähtuvalt kolmest paradigmast (Hasslöf 2015 põhjal):

¹ Maailmahariduse sünonüümina kasutatakse termineid jätkusuutlik haridus, kestlik haridus või ingliskeelset lühendit SDE. Kodanikuharidus on lähedalseisev, kuid mitte kattuv mõiste.

1. pakkuda teatavat kvalifikatsiooni, st teadmisi maailma looduslikust ja sotsiaalsest tasakaalust, olukorrast ja lahendustest
2. toetada sotsiaalset muutust, mõjutades õpilasi takistama loodusliku ja sotsiaalse keskkonna halvenemist
3. arendada õpilaste võimet kriitiliselt analüüsida jätkusuutlikkuse probleeme pakkudes neile võimalust areneda kodanikuna

Vahendina võib maailmaharidust mõista kui viisi saavutamaks ÜRO aastatuhande eesmärged, kuid ka muid, sellega sarnanevaid muutusi ühiskonnakorralduses. Ehkki mitte otseselt maailmaharidust, vaid kodanikkohariduse andmist puudutavad varasemad uuringud (IEA 2009) näitavad, et Eesti koolijuhid peavad olulisemaks kodanikuks olemisega seotud väärtusi ning iseseisvat (st kriitilist) mõtlemist. Teiste riikidega võrreldes peetakse pisut vähem oluliseks konfliktilahenduse oskusi ja osalust (nii koolis kui poliitikas). Võib seega järeldada, et üldiselt on Eesti koolijuhtide seas levinud kvalifikatsiooni rõhutav lähenemine maailmaharidusele ning vähem levinud sotsiaalse muutuse paradigma.

Olulisem kui uuritud koolides keskmiselt	- Teadmised sotsiaalsetest ja poliitilistest institutsioonidest - Teadmised kodanikuõigustest ja kohustustest - Austus looduse vastu - Iseseisva mõtlemise oskus
Keskmine	- Isikliku arvamus kaitsmine
Vähemolulisem kui uuritud koolides keskmiselt	- Konfliktilahendamise oskus - Osalus kogukonnas - Osalus koolielus - Rassismi ja ksenofoobiaga võitlemine - Tulevane osalemine poliitikas

Tabel 1 Eesti koolijuhtide poolt oluliseks peetud väärtused võrdluses Euroopa koolidega, IEA (2009) põhjal

Väärtustena loetakse maailmahariduse osaks solidaarsust ja austust teiste kultuuride, inimeste ning looduse suhtes. Küsides, kuidas koolides selliseid väärtusi arendatakse, peame esmalt selgitama, milline on üldse hariduse ja väärtuste omavaheline seos. On leitud, et igasugune õpetamine sisaldab endas väärtusi selle kaudu, et õpetajad kannavad ise väärtushinnanguid (Wiel 1996). Isegi kui õpetamise sisu ei puuduta väärtusi, mõjutavad õpetajad oma õpetamise protsessis (suhtumine õpilastesse, reageerimine jms) neid väärtusi, mida peavad oluliseks. See protsess võib olla nii teadvustatud kui teadvustamata. Üldtuntud tõsiasi on see, et õpetajad tihti ise ei ole õpilastele mõjust teadlikud (Jackson, Boostrom, Hansen 1993, Tirri 2010) ning üheks olulisemaks ulesandeks eesmärgistatud väärtusõpetuse korraldamiseks võimaldada õpetajatel reflekteerida, millised on väärtused, mida nad kannavad ja kuidas nad õpilasi mõjutavad (Sutrop 2015).

Seega peakski tähelepanu suunama sellele, kuidas ametlikult (maailmaharidused) sõnastatud väärtused koolipraktikas väljenduvad. Sellest lähtuvalt võime sõnastada uuringu peamiste küsimustena:

- Kuidas mõtestavad koolijuhid hariduse andmise eesmäärke?
- Millistest väärtustest koolides lähtutakse ja kuidas need peegelduvad koolikorralduses?
- Kuidas mõtestavad koolijuhid ÜRO aastatuhande eesmärgi 4.7. ja kuidas see peegeldub Eesti hariduses ja koolikorralduses?
- Kuidas mõistavad koolijuhid maailmaharidust ja kuidas seda koolides antakse?

UURIMUSE MEETODID

Uurimus koosnes ankeetküsitlusest kõikide Eesti koolide juhtide seas ning intervjuudest maailmaharidusega tegelevate koolide juhtidega. Ankeetküsitlusele vastas 125 inimest. Nendest 60% olid koolijuhid, 25% õppejuhid, 7% arendusjuhid ning 7% muud kooli töötajad. Naisi oli vastajate seas 76%. Keskmiseks staažiks ametis oli 1.8 aastat. Selline valim moodustab üldkogumist (Eestis oli 2016. aastal 533 üldhariduskooli) ca 23% ning on esinduslik. Selle tulemusena on analüüsis toodud protsendiliste näitajate veavahemik +/- 7%. Samas on valim sedavõrd väike, et väiksemate gruppide välja toomine valimi sees (nt erinevates võrgustikes osalevad koolid) on raskendatud. Võrdlusi oli võimalik läbi viia kooli suuruse, asukoha ja UNESCO võrgustikku kuulumise osas. Vastused sisestati ja analüüsiti kasutades statistikaprogrammi SPSS.

Lisaks intervjuueeriti 9 koolijuhti sellistest koolidest, kus tegeleti maailmahariduslike tegevustega. Intervjuud leidsid aset kas koolis või Skype teel. Intervjuud kestsid ca 1 tund, need lindistati, transkribeeriti ning analüüsiti kasutades sisuanalüüsi meetodit. Uuringus välja toodud tsitaadid on illustreerimaks üldisi seisukohti, mida koolijuhid jagasid. Intervjuueeriti järgmiste koolide juhte:

• Alatskivi Keskkool	• Rääma Põhikool
• Audentese Erakool	• Saksa Gümnaasium
• Konguta Kool	• Tartu Erakool
• Miina Härma Gümnaasium	• Tehnikagümnaasium
• Pae Gümnaasium	

TULEMUSED

KOOL JA VÄÄRTUSKASVATUS

Koolijuhtide vaatenurgast on **hariduse eesmärgid lahutamatult seotud väärtuskasvatusega**. Sageli kasutasid koolijuhid hariduse iseloomustamiseks sõnu "kasvatamine" ja "arendamine".

"Kaasaegse kooli eesmärk on ennekõike kasvatada ja väärtusi kuidagi edasi anda või juurutada õpilastes, sest õppimine, see tuleb niikuinii iseenesest, aga kui õpilasel ei ole hinges midagi, siis ka see õppimine... ei lähe võib-olla nii hästi."

Koolijuhtide vastustest ankeetküsitluses hariduse ülesannete kohta eristusid kaks peamist ning kolm pisut vähem olulist ülesannet. Kõige olulisemaks peetakse kriitilise mõtlemise ning Eesti kodanike kasvatamist ja arendamist. Seda pidasid hariduse peamiseks ülesandeks pisut üle poolte koolijuhtidest. Teise grupi väärtusi moodustavad kvalifikatsioon, sotsiaalne muutus ja globaalne mõtlemine, mida peavad peamiseks hariduse peamiseks ülesandeks pisut üle viiendiku koolijuhtidest. Samas tuleb välja tuua, et kõiki nimetatud väärtusi peavad kõik koolijuhid vähemalt oluliseks (neid, kelle hinnangul on tegemist väheoluliste väärtustega, on viie küsimuse keskmiselt vähem kui 5%).

Joonis 1. "See on hariduse peamine ülesanne", % vastanutest

Ehkki üldiselt vastused ei erinenud koolitüüpide lõikes, siis väike erinevus ilmnas maa ja linnakoolide vahel väites "Hariduse ülesandeks on anda õpilastele oskused ja väärtused maailma sotsiaalse ja loodusliku korralduse muutmiseks paremas suunas." Linnakoolides pidasid koolijuhid seda sagedasemalt peamiseks eesmärgiks (33%) kui maakoolides (17%) ja alevikoolides (11%). Võib arvata, et linnakoolide juhtide jaoks on nende õpilaste võimalus sotsiaalset muutust läbi viia suurem ning seega selline hariduse eesmärk olulisem kui maakoolide juhtude jaoks.

IEA 2009 uuringu kodanikuhariduse andmise kohta koolides tulemused Eesti koolijuhtide lõikes kattuvad suurel määral käesoleva uuringuga tulemustega: olulisemaks peetakse kodanikuks olemisega seotud väärtusi ning iseseisvat (st kriitilist) mõtlemist. Teiste riikidega võrreldes peetakse pisut vähem oluliseks konfliktilahenduse oskusi ja osalust (nii koolis kui poliitikas), mida käesolevas uuringus võib siduda maailmamuttmise ja globaalse osalusega.

Ehkki intervjuudes leiti, et väärtused on hariduse lahutamatu osa, siis **tehti vahet "ametlikel" ja "isiklikel" väärtustel**. "Ametlikud" väärtused tulevad eeskirjadest, see tähendab, et koolijuhtide jaoks on formaalsed riiklikus õppekavas sõnastatud väärtused samas kui õpetajate jaoks on formaalsed koolis ametlikult sõnastatud väärtused. "Isiklikeks" muudavad need see, kuivõrd on "ametlikeks" peetud väärtused sõnastatud kõige relevantsemal tasandil (st õpetajate jaoks ainekavas, koolijuhi jaoks kooli õppe- või arengukavas) ning ka käitumislikul-kognitiivsel tasandil läbi tunnetatud. Nii koolijuhid kui õpetajad tõdesid, et isiklikud väärtused on need, mis otsesemalt laste käitumist mõjutavad, sest sellega annavad õpetajad ja koolijuhid lastele eeskujut. Näiteks mõtestab koolijuht järgmises tsitaadis oma rolli nii organisatsiooni juhina, kes suunab isikliku eeskujuga selle arengut.

"Ma arvan, et direktor on põhiline väärtustekandja, teda vaadatakse, teda jälgitakse, igast küljest, igast vaatenurgast, kuidas ta tuleb, mis kell ta tuleb tööle, see on ka väärtus /.../ teisiti ma ei kujuta endale ette, mul on ühed väärtused, aga teistelt ma nõuan mingisuguseid teisi väärtusi. See ei ole võimalik."

Koolijuhi vaatenurgast tähendab see samas ka seda, et väärtuste rakendamisel ei ole koolijuhtidel täielikku kontrolli õpetajate ja tundide üle ning kõik õppeained või tegevused ei lähtu täielikult koolis sõnastatud väärtustest. Õpetajate väärtushinnangud ja käitumine on suures osas nende "isiklik" asi.

"Ma ei saa juhtkonna poolt öelda, et sada protsenti suudame tundides tagada seda, et ainult just see, mis arengukavas on, kokkulepetega paigal, et ainult seda tunnis räägitakse. Paratamatu, iga inimene mõjutab enda suhtumisega"

Seega muutub koolijuhtide seisukohalt oluliseks see, kuidas "ametlikud" väärtused (st riiklikus õppekavas sõnastatud) muutuvad kooli kui organisatsiooni jaoks "isiklikeks" (st arengukavas, visioonis või aastaplaanis sõnastatud väärtusteks) ning sealt edasi "isiklikeks" ka õpetajate jaoks (st õppekavas, tunni ülesehituses, käitumises). Vaid sellisel juhul on loota, et sõnastatud väärtused mõjutavad laste maailmapilti.

Küsitletud koolijuhtidest 90% olid kindlasti või osaliselt nõustub sellega, et koolijuhi eesmärgiks on koos õpetajate ja lastevanemate ühiselt sõnastada väärtused, millest lähtumine oleks õppetöös kohustuslikud. Samas on märkimisväärne, et täielikult nõustub selle väitega vai umbes pooled koolijuhtidest². Teiste vastuste valguses võib järeldada, et teatud autokraatlik positsioon peab juhil siiski säilima. Näiteks, 39% koolijuhtidest arvavad, et õpetajatel ei peaks olema võimalik arendada välja oma väärtushinnanguid, mis erinevad kooli omast, ning 48% arvavad, et kooli juhtimine peaks lähtuma juhi väärtushinnangutest ning sellesse mittedobivad õpetajad peaksid lahkuma. (Selles küsimuses ei olnud UNESCO ja mitte-UNESCO koolide vahel erinevusi.)

	Nõustun täielikult	Nõustun osaliselt	Pigem ei nõustu	Kindlasti ei nõustu
Iga meie kooli õpetaja ülesandeks on jälgida, et õpilased järgiksid kooli väärtusi.	66	31	2	0
Iga meie kooli õpetaja ülesandeks on võimaldada õpilastel arendada välja oma väärtused	66	29	4	0
Minu eesmärgiks on koos õpetajate ja lastevanematega ühiselt sõnastada kooli väärtused, mis oleks kooli töötajatele ja lastele kohustuslikud.	45	45	8	0
Minu eesmärgiks on võimaldada kooli õpetajatel arendada välja oma isiklikud väärtused isegi kui need peaksid olema olulises vastuolus koolijuhi omadega.	11	48	27	12
Minu eesmärgiks on suunata kooli (sh õpetajaid) lähtuvalt oma väärtushinnangutest. Need õpetajad, kes ei ole valmis neid väärtusi järgima, peavad koolist lahkuma.	6	42	32	20

Tabel 2 Koolijuhtide seisukohad väärtuste kehtestamisest koolis, % vastanutest

² Erineva suurusega koolides suhtusid koolijuhid pisut erinevalt oma ülesandesse koostöoliselt väärtuste sõnastamisel. Keskmise suurusega (100-550 õpilast) koolide juhtidest nõustus selle täielikult 52% vastanutest, samas väikeste (alla 100 õpilase) koolide puhul 36% ja suurte koolide juhtide seas 40% vastanutest. Võib arvata, et kui väikeses koolis sõnastatakse ja rakendatakse väärtusi pigem informaalset, siis suures koolis on väärtuste formaalne ühine sõnastamine just kooli suuruse tõttu keerulisem.

Võib järeldada, et koolijuhid tunnevad teatavat konflikti selle vahel, mida soovivad lapsed, lapsevanemad, õpetajad ning nemad ise ning selle vahel, milline peab olema kooli roll väärtuste sõnastamisel ning nende arendamisel. Allpool, peatükis "Väärtuskonflikt koolis", on täpsemalt juttu sellest, et peamise väärtuskonflikti allikaks ongi kooli ja lastevanemate erinevad väärtused. Järgmises tsitaadis sõnastab koolijuht selle dilemma nõnda:

"Kool on praegu väga keerulises situatsioonis. Ühelt poolt on kiire muutuste periood ja teiselt poolt on see, et kooli on ikkagi peetud konservatiivseks ja niisuguseks... arhailiseks. Seal tegelikult on, ma näen, täitsa konflikt."

Võib arvata, et sellisena tunnetatud konflikt ongi üheks põhjuseks, miks mitmes koolis ühiseid väärtusi sõnastada üritatakse. Selles valguses muutub mõistetavaks pealtnäha vastuolulised küsitlustulemused: pea kõik koolijuhid leiavad, et õpilased peavad samal ajal nii järgima kooli väärtusi kui ka arendama välja enda väärtused (vt tabel 2).

MIKS KOOLIJUHID PEAVAD OLULISEKS VÄÄRTUSTE ÜHIST SÕNASTAMIST?

Väärtuste ühist (ümber)sõnastamist põhjendasid koolijuhtid kiirete ja suurte muutustega nii Eesti ühiskonnas kui maailma väärtusruumis. Kuna ühiskond ja kool arenevad, siis peavad arenema ka ametlikud väärtused. Koolijuhid leidsid, et kui varem sõnastati väärtusi sageli rohkem "ülalt-alla", siis suurenemas on tähelepanu kollektiivsele, kaasavale väärtuste sõnastamisele. 9 intervjuueeritud koolijuhist tegeles hetkel või lähiajal kooli väärtuste (ümber)sõnastamisega 4-s ning 2 koolijuhti olid sellega olulisel määral tegeletud juba varem. Sealjuures kasutati väärtuste sõnastamise puhul Innove koolitust "Väärtuspõhise ja õppijakeskse haridusasutuse juhtimine" (2 koolijuhti) ning TÜ Eetikakeskuse koolitusi (samuti 2 koolijuhti). Üldiselt kaasatakse väärtuste sõnastasmisse nii õpetajaid kui ka lapsevanemaid, vähemal määral ka õpilasi.

Intervjuudest võib järeldada, et koolijuhide arvates **väärtuste sõnastamine kooli tasandil kannab funktsionaalset rolli**. See tähendab, et ühiselt sõnastatud väärtused on abivahendid nii koolijuhtidele oma igapäevatöös – kuid eriti konfliktide lahendamises – kuna aitavad põhjendada oma seisukohti õpetajatele, lastele ja lastevanematele. Näiteks mainiti juhtusid, kui keelekümbelklassides osalemine tekitab vene kooli lastevanemates vastuseisu; kui on vaja selgitada lastevanematele kooli reegleid suhtumises füüsilisse konflikti; või kui on vaja kooli maine tõstmiseks karmimaid sisekorraeeskirju jõustada.

Kui koolijuhtide jaoks on ühised väärtused selgeks abivahendiks, siis 2016. aastal õpetajatega tehtud intervjuudest selgus, et õpetajate jaoks ei ole koolides reeglina väga selget juhendit, kuidas nt arengukavas määratud

väärtuseid praktikas kasvatada või rakendada³. Koolijuhtide peetud intervjuudes ilmnes erisus nende koolide osas, kus rakendatakse rahvusvahelise bakalaureuse (IB) õpet. Kuna selle õppekava standardid näevad ette väärtuspõhise tunnikava koostamist ning ainete lõimimist, on see nendes koolides mõjutanud ka teiste ainete sellealast ümberkorraldamist. Järgnevalt võtangi täpsema vaatluse alla selle, kuidas deklareeritud väärtused peegelduvad koolitöös.

KUIDAS VÄLJENDUVAD KOOLI POOLT SÕNASTATUD VÄÄRTUSED PRAKTIKAS?

Palusime koolijuhtidel reastada etteantud väärtused selle järgi, kas tegemist on jõustatud väärtusega (st see on ametlikult sõnastatud ja ka kontrollitud), informaalse reeglina (st see on ametlikult sõnastamata, kuid järgmist kontrollitakse), isiklikult olulise väärtusega, mida koolis piisavalt ei väärtustata või formaalse reeglina (st see on küll ametlikult sõnastatud, ent seda ei kontrollita). Väärtuste hulgas, mille vahel palusime valida, olid nii maailmahariduses olulised väärtused (sallivus, avatus, koostöövõime), inimkapitali käsitlemisele omased väärtused (haritus, professionaalsus), kui ka rahvuslikkuse väärtustamine ja austus ühiskonna hierarhiate vastu. Selgus, et **ametlike ja tegelike väärtuste vahel on märkimisväärne erinevus**.

Selgus, et ametlikult on enamus pakutud väärtustest sõnastatud vähemalt pooltes koolides, välja arvatud "austus kõrgemal positsioonil oleva inimese vastu", mis on ametlikult sõnastatud vaid 12% koolidest (viimast pidas üle poolte vastajate ka mitteoluliseks väärtuseks). Kõige levinumad ametlikult sõnastatud väärtused on koostöövõime (89% koolides) ning sallivus ja empaatiavõime (81% koolides), järgnevad avatus (78%), professionaalsus (73%), haritus (72%), isamaalisus (61%) ja austus (13%).

Samas kui vaadata, millised väärtused on jõustatud, siis selgub, et kõige enam jõustatud (kontrollitud) väärtuste pingerida on sallivus (72% koolides), haritus (71%), isamaalisus (67%), koostöövõime (67%), professionaalsus (63%), avatus (61%) ja austus (33%).

Millised on seega erinevused formaalsete ja tegelike väärtuste vahel? "Sallivus" on nii formaalselt kui tegelikult olulisel positsioonil koolide väärtuste hulgas. Kuna intervjuudest selgus, et sallivust seostavad koolijuhid kiusamisega, siis võttes arvesse suurt tähelepanu koolikiusamisele nii koolides eraldi kui ka erinevate programmide kaudu, siis on sallivuse oluliseks pidamine mõistetav.

Kõige suurem erinevus on "koostöövõime" väärtustamises, mis ametlikult on küll laialdaselt sõnastatud, kuid mille järgimist kontrollitakse oluliselt

³ Seda tulemust kinnitab ka selle aasta uuringu tulemused, mille järgi näiteks ÜRO aastatuhande eesmärgid peegelduvad pigem riiklikus- ja kooli õppekavas, vähem aga praktilisemalt õppetööd suunavates dokumentides: ainekavas ja õpetajakoolituses. Vt täpsemalt vastavat peatükki.

vähem. See langeb osaliselt kokku rahvusvaheliste uuringu tulemustega, mille järgi Eesti koolijuhid väärtustavad teistest riikidest vähem konfliktilahendusoskust ning osalust, mis on lähedalt seotud koostöövõime ja avatusega. Võimalik, et koolijuhtidel ei ole väga häid kriteeriume, millega koostöövõimet ja osalust hinnata ning jõustada, kuna tegemist on n.ö "pehmete" oskustega.

"Isamaalisus" on küll formaalses pingereas eelviimane, kuid reaalses pingereas kolmas. See sobitub koolijuhtide seisukohaga hariduse eesmärkide kohta: Eesti kodanikuks kasvatamist peetakse oluliseks.

Huvitav on sealjuures, et professionaalsust ja kvalifikatsiooni väärtustatakse ja jõustatakse mõnevõrra vähem kui teisi väärtusi, mis läheb vastuollu üldise Eesti koolijuhtide inimkapitalile suunatud väärtushinnangutega. Võimalik, et siin on tegemist küsimuse sõnastamisest tuleneva erinevusega, kuid võimalik on seegi, et koolijuhtide poolt hinnatud professionaalsus ei ole koolides lihtsalt sedavõrd jõustatud (vahe kahe positsiooni vahel on 10%).

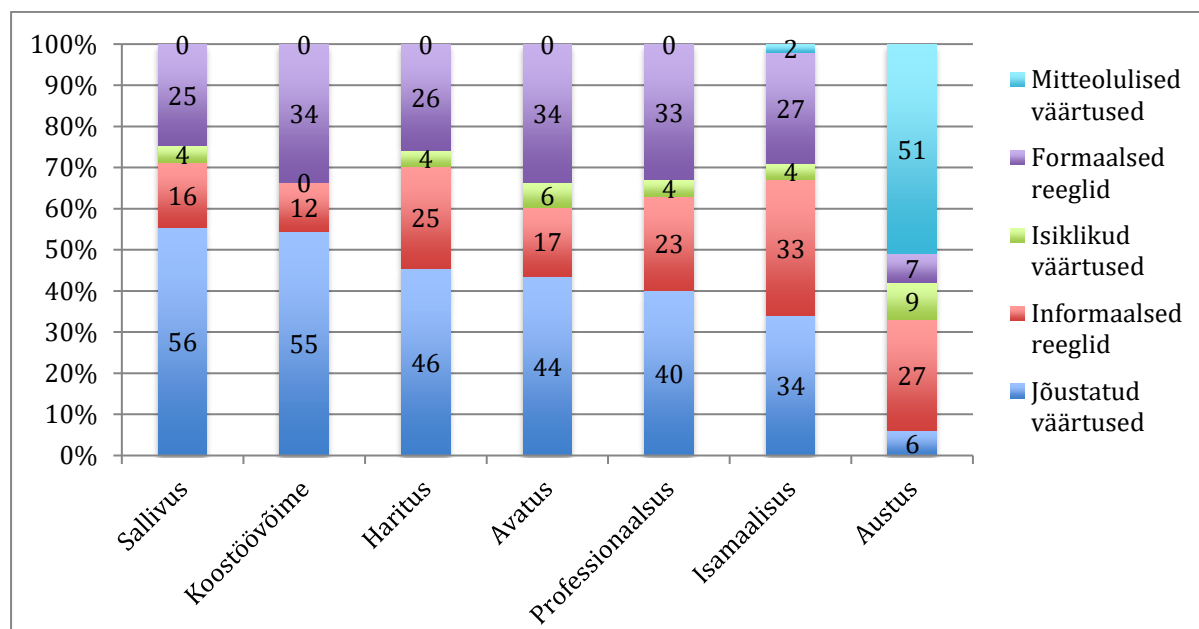
Järjestades koolides jõustatud informaalset väärtused, selgub, et pingerea esiosa moodustavad isamaalisus, austus kõrgemal positsioonil olevate inimeste vastu, haritus ja professionaalsus. See tähendab, et neid väärtusi küll ei sõnastata ametlikes dokumentides, kuid nende järgimist peetakse oluliseks. Need ühtivad selgelt koolijuhtide üldiste hinnangutega hariduse eesmärkidest.

Formaalsete ja tegelike väärtuste küsimuse puhul ilmnes, et suurtes koolides (õpilaste arv 550 või enam) on väärtused sagedasemalt formaalselt sõnastatud ja nende järgimist kontrollitakse, samas kui väiksemates koolides kas formaalseid väärtusi niivõrd ei kontrollita või on kontroll pigem informaalne. Seda seisukohta väljendasid väikeste koolide juhid ka intervjuudes: väärtusi on väikestes koolides praktikas kergem rakendada, sh ka õppetegevuses, kuna juhtkonna distants ülejäänud kooliperest on väiksem ning kooli juhtimise bürokratiseeritus väiksem.

Väikesed erinevused koolis formaalselt sõnastatud ja järgitud väärtuste osas esinesid ka kooli asukoha lõikes. Sallivuse ja empaatiavõimet väärtustatakse maakoolides pisut enam kui linna- ja alevikoolides ("On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning nende järgimist kontrollitakse" vastanuid maakoolide juhtidest 66%, linna- ja alevikoolide juhtidest vastavalt 54% ja 50%). Mõningased erinevused ilmnesid ka isamaalisuse/rahvusliku meelestatuse suhtes, kus enam väärtustati seda maakoolide poolt ("On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning nende järgimist kontrollitakse" vastanuid oli maakoolides 50%, linnakoolides 33% ja alevikoolides 18%).

Selles küsimuses esines kahe väärtuse puhul erinevus UNESCO koolide ja mitte-UNESCO koolide vahel. Nimelt on haritus ja professionaalsus

UNESCO koolides sagedasemalt jõustatud reeglite hulgas (vastavalt 67% ja 72%) kui mitte-UNESCO koolides (vastavalt 39% ja 35%). Mitte-UNESCO koolides on need pigem formaalsed reeglid. Kuna teiste väärtuste lõikes erinevusi ei ole, võib järeldada, et UNESCO koole eristab teistest koolidest suurem tähelepanu haritusele ja ametialasele tasemele, mitte niivõrd erinev tähelepanu väärtustele.

Joonis 2 Kuivõrd väärtuspõhist käitumist koolis reaalselt kontrollitakse, % kategooriatest

Intervjuude põhjal võib eristada kahte koolijuhtide seas levinud väärtuste mõtestamise viisi. Ühelt poolt **väärtused on käitumislikud ideaalid**, mille poole õpilased peaksid püüdlema ning mis igapäevategevustes võivad ununeda. Sisuliselt väljenduvad need igapäeva käitumisnormides, koolikorras, millest õpilased peaksid lähtuma. Näiteks tuuakse sallivust ja tolerantsust. Intervjuudes ütlesid koolijuhid, et õpilased sageli unustavad, et tolerantsus tähendab mitte ainult üldist tolerantsust kultuuride tasandil, vaid ka oma kaasõpilaste erinevuste sallimist. Tulemuseks on näiteks koolikiusamine. Seega sellistest normidest järgimist õpilaste poolt automaatselt ei eeldata, pigem on nende juurutamine kooli ülesanne ning vähimal juhul piisab, kui noored käituvad avalikus sfääris (st koolis) vastavalt sellele.

Mõned koolijuhid tõid eraldi välja avaliku- ja erasfääri vahelise erinevuse: avalikus ruumis – ka koolis – on vaja käituda vastavalt normidele, mida kodus ei pruugita kontrollida.

"Ma ütlen teile, milles lööb väärtus välja. Meil olid Vabariigi aastapäeva aktused ja kui saalis istuvad kõik noormehed ülikonnas ja lipsustatud, siis ma arvan, et... kas see talle meeldib või ei meeldi, aga ta saab aru, et see on väärtus, siis, sellel hetkel ja praegu, nii peab käituma."

Teisest küljest väljenduvad väärtused süsteemselt **koolitöö korralduses**. Tabelis 3 on ära toodud mõned väärtused ja nende seosed kooli tegevustega, mis intervjuudes ilmnesisid. Need väärtused on sõnastatud koolijuhtide enda poolt ning erinevad seetõttu pisut ankeedis küsitutest.

Võib näha, et korralduslik ja ideaalmudel on teineteisega seotud. Tolerantsuse rõhutamine koolivormi kandmise kaudu aitab kinnistada selle väärtustamist käitumuslikult tasandil jne. Kuivõrd on korralduslikud ja käitumuslikud aspektid koolis seotud, sõltub mõnevõrra koolijuhtide võimalustele koolitöös osaleda. Väiksemas koolis saab koolijuht ise rohkem praktiliselt rakendada ühiseid väärtusi, suuremas koolis on vahendid rohkem bürokraatlikumad ning tema võime väärtusi rakendada süsteemsemad.

Kokkuvõttes võib seega väita, et kooli väärtusmaailmas esineb teatav pinge formaalsete ("ametlike") ja reaalsete, käitumuslike ("isiklike") väärtuste vahel. Ehkki ideaalis need kaks väärtusmaailma on ühendatud, siis praktikas tuleb sellega järjepidevalt tegeleda (väärtuste ühiste sõnastamise, koolitöö korraldamise abil) ning vastuolusid lõplikult eemaldada ei ole võimalik, kuna areneb nii kontekst (ühiskond) kui ka õpetajad ja õpilased ise.

Väärtus	Tegevus	Kommentaar
Tervislik eluviis	Tervisenõukogu, vahetunnid õues	"Kui me räägime, et meie üks väärtustest on tervis ja tervislikkus, siis see väljendub väga paljudes erinevates tegevustes, alates sellest, et meil on tervisenõukogu ja me jälgime, et meil on tervislik toit, et me kupatame kõik lapsed suure vahetunni ajal õue, et nad peavad värsket õhku saama... Ühesõnaga väga palju tegevusi, mis seda põhiväärtust kannavad."
Tolerantsus	Koolivorm	"Põhiprintsiibis on mõtteviis sama, näiteks kas sa tolereerid teist nahavärvi või kas sa tolereerid puudega inimest või kas sa tolereerid seda, et teisel on vähem raha. Põhimõtteliselt ei ole vahet, tolerant on tolerant. Tolerant on meil üks väärtushinnangutest, mida koolis me jälgime, mis väljendub paljudest asjadest, alguse saab see sellest, et kõik peavad olema koolivormiga, kõik peavad olema võrdsed. See ei ole see koht, kus me üksteisele midagi näitame."
Isiksuse areng	Tempogrupid	"Tuleb arvestada lapse individuaalset eripära. /.../ Meie näiteks oleme selle lahendanud nii, et neljandast klassist jagame lapsed kolme gruppi, /.../ meil on nad temporühmad. Sest me tõesti näeme, et lapsed oma individuaalsusest tulenevalt omandavad matemaatikat ja võõrkeeli nii erinevalt. Seal aeglases rühmas õppiv laps võib jõuda väga heade tulemusteni, kui tema seda individuaalsust arvestades mõelda läbi, et kuidas teda aidata saab, milline see tempo on, milline metoodika tuleb valida."
Kodanikuks olemine	Arvamuse avaldamise julgustamine	"Ma tahan, et minu lastel koolis oleks väga selge arvamus, et nad oleksid kodanikujulged, nad võtaksid sõna, oleks aktiivsed ühiskonna liikmed. Selleks meil ongi see, et nad peavad ka 3 aastaselt suutma rääkida, et kui ma küsin, kas see on hea või halb, kas või käemärgiga näitama seda. Ma näiteks tihtipeale küsin laste käest näiteks tagasisidet ka mõnele lavastusele, etendusele, siis ma palun neil käemärkidega näidata, see on nii nagu seal vanas Roomas või Kreekas, kus seal oli, et gladiاتور mõisteti surma või jäeti elama."

Tabel 3 Koolikorralduse ja väärtuste vahelised seosed, väljavõtte intervjuudest

KUIDAS PEEGELDUVAD ÜRO KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID HARIDUSES?

Ankeetküsitluses pöörasime eraldi tähelepanu ÜRO kestliku arengu eesmärkidele, mille hulgas puudutab haridust ja koole punkt 4.7. Küsisime, kuivõrd vastab koolijuhtide hinnangul erinevad dokumendid eesmärgile: "Tagada 2030. aastaks, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused kestliku arengu toetamiseks. See tähendab muuhulgas teadmisi kestlikust arengust ja jätkusuutlikust eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdsuslikkusest, rahu ja vägivaldliku kultuuri edendamisest, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast kestliku arengu saavutamisel."

Selgus, et umbes kolmveerand kõigist koolijuhtidest vastas kõikide küsitud dokumentide kohta, et need vastavad ÜRO eesmärkidele "osaliselt". Järjestades erinevad õppekavad, ainekavad ja õpetajakoolitus aga hinnagu "vastab täielikult" järgi, selgus, et **mida formaalsem ja üldisem on dokument, seda rohkem see ÜRO eesmärkidele vastab**. Kõige vähem vastavad nendele eesmärkidele kõige praktilisemalt õppetööd suunavad asjaolud: ainekavad ja õpetajakoolitus. Eriti viimase suhtes ollakse kriitilised, kuna neljandik koolijuhtidest leidis, et see ei vasta ÜRO kestliku arengu eesmärkidele.

	Vastab täielikult	Vastab osaliselt	Pigem ei vasta	Kindlasti ei vasta
Kehtiv riiklik õppekava	20	71	8	0
Teie kooli õppekava	15	77	6	0
Teie kooli ainekavad	8	78	10	0
Õpetajakoolitus	5	60	22	3

Tabel 4 Erinevate dokumentide vastavus ÜRO kestliku hariduse eesmärkidele, % vastanutest

Ka intervjuudes leidsid koolijuhid, et väärtuskasvatusele üldiselt ei pöörata õpetajate ettevalmistuses piisavat tähelepanu. Väideti, et õpetajakoolitus keskendub pigem teadmiste edastamisele. Väärtuskasvatuse valdkonnast toodi eraldi välja, et "väärtuste selgitamise" mudel⁴ on kasvava populaarsusega. (Sama kinnitasid eelnevates uuringutes ka õpetajad, kes maailmaharidusega tegelesid.) Samas koolijuhid leidsid, et "väärtuste selgitamise" mudeli kasutamine nõuab õpetajalt head grupi protsesside juhtimise oskust, mis aga sageli on puudulik. See tähendab, et õpetaja psühholoogiline ja metodoloogiline ettevalmistus peab olema sedavõrd hea, et ta oskab "lihtsalt arutelu" viia selge lõpp-järelduseni õpilase jaoks. Sageli õpetajatel selline ettevalmistus puudub ning väärtuste selgitamise mudelit rakendatakse poolikult.

"Meie õpetajaks ettevalmistus on natuke teiste fookustega olnud. Aga nii või teisiti õpetame koguaeg väärtusi. kas me seda sõnastame või mitte, me näitame eeskujuga oma isikliku käitumisega, oma sõnapidamisega. Need on ju tegelikult kõik väärtused. Kui me tahame mingeid konkreetseid väärtuseid eriti rõhutada, ütleme näiteks vastutust /.../ siis sellega on ehk rohkem vaja tegeleda."

Seega sisuliselt haakub ka see tähelepanek eelmise peatüki järeldustega: oluliseks küsimuseks on abstraktsete väärtuste "tõlkimine" praktilistesse tegevustesse.

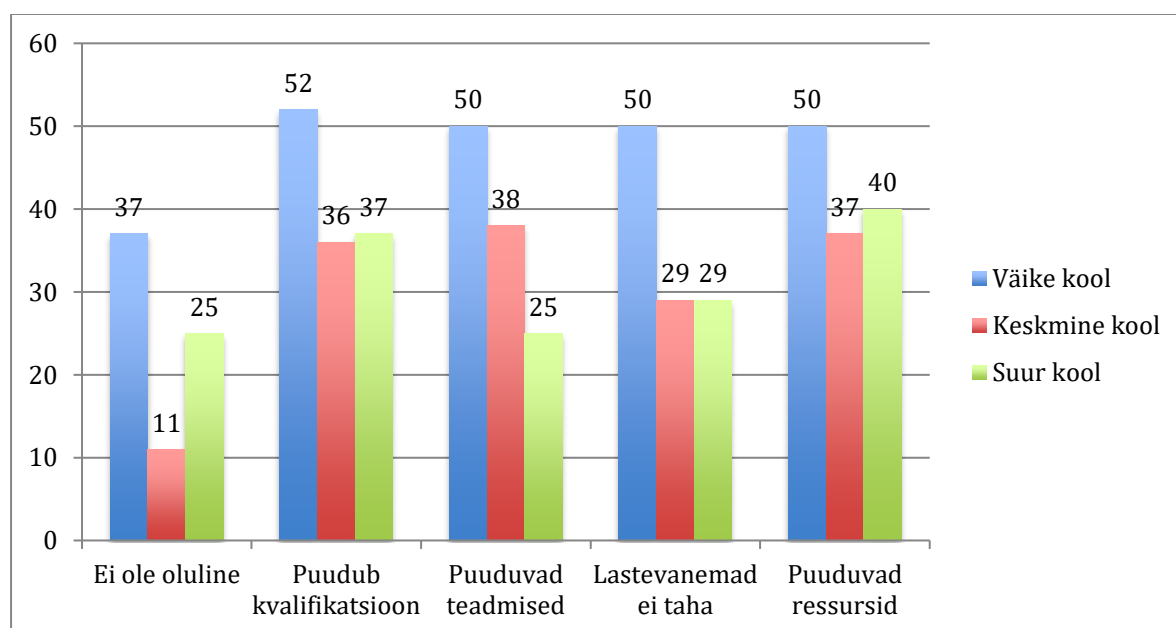
⁴ Väärtuste selgitamise lähenemine lähtub pluralistlikust vaatenurgast, mille järgi maailmas on palju erinevaid väärtusi ja väärtuste mudeleid. Hariduse eesmärgiks saab olla aidata õpilastel mõtestada ja mõista oma väärtusi. Selleks kasutatakse meetoditena näiteks väärtuslausete sõnastamist ja väärtusotsuste tegemist, lausete lõpetamist, grupiarutelusid. Õpetaja otseselt diskussiooni ei sekku, kuid aitab õpilastel mõista neid väärtusi, mida nad väljendavad või kasutavad.

Koolijuhtide hinnangul on peamised takistused ÜRO kestliku arengu eesmärkide rakendamiseks puuduvad ressursid (42%), õpetajate valmisolek ja kvalifikatsioon (41%) ja puudulikud teadmised (37%). Pisut vähem olulised takistused olid lastevanemate vastuseid (30%) ja huvi puudus (21%). Tasub märkida, et 12% koolijuhtidest ei oska öelda, kuidas suhtuvad nende kooli lastevanemad kestliku õppe andmisesse.

	Puuduvad ressursid	Puudub kvalifikat- sioon	Puuduvad teadmised	Ei ole olulised	Lastevanemad ei soovi
Nõustun täielikult	4	2	2	1	2
Nõustun osaliselt	38	39	35	20	28
Pigem ei nõustu	35	35	38	41	32
Kindlasti ei nõustu	23	1	24	35	25
Ei oska öelda	0	1	2	0	12

Tabel 5 Põhjused, miks ÜRO kestliku hariduse eesmärkidega ei tegeleta, % vastanutest

Selgus, et kõige rohkem takistusi tunnetavad väikeste koolide juhid, kes nõustusid kõigi väidetega rohkem kui keskmise ja suure õpilaste arvuga koolides (vt joonis 3). Kooli asukoha lõikes ilmnes erinevus selles, et linnakoolides leiavad koolijuhid, et õpetajate valmisolek (kvalifikatsioon) on parem. Kvalifikatsiooni ei pea takistuseks 72% linnakoolijuhtidest, samas maakoolides ei pea seda takistuseks 46% ja alevikoolides 44% koolijuhtidest.

Joonis 3 Erineva suurusega koolide juhtide poolt oluliseks peetud takistused kestliku õppe rakendamiseks, % vastanutest

Kõikide eelnevate teema juures on ühiseks küsimuseks see, kuidas üldse hinnata (st mõõta) väärtusi. Tavaolukorras me sageli väärtustest ei räägi (v.a väärtuskonfliktide puhul). Järgnevalt võtan vaatluse alla, kuidas koolijuhid mõtestavad võimalusi väärtuste mõõtmiseks ja hindamiseks.

VÄÄRTUSTE MÕÕTMINE

Kui väärtuskonflikti puhul tulevad väärtused n.ö nähtavale ning nendele saab anda hinnangu, siis muus osas **väärtuste mõõtmist või ka nende muutuse mõõtmist peetakse koolijuhtide poolt kas võimatuks või vähemalt väga keeruliseks**. See ühildub õpetajate arvamusega eelmise aasta uuringu põhjal. Üldiselt nähakse koolidele "peale surutud" pidevat mõõtmist ja aruandlust tüütuks ning vahel ka formaalseks tegevuseks, millest üritatakse võimalusel hoiduda. Eriti puudutab see väärtuste mõõtmist, eelkõige kuna väärtusi on raske numbrites väljenduda. Seepärast peetakse väärtuste mõõtmiseks võimalikuks ainult teatud kvalitatiivseid vahendeid – vestlusi ja vaatlusi. Üldiselt leiavad koolijuhid, et väärtuste jälgimine toimub koolis pidevalt ning mitteformaalselt, see tähendab jälgides õpilaste käitumist ning tegeledes sellega vajaduse korral.

See tähendab, et väärtuste mõõtmine sellisel isiklikul viisil on eelkõige võimalik suhteliselt väikeses kollektiivis, kus koolijuht saab isiklikult suhelda pea kõikide õpilastega. Samas on huvitav tõdeda, et koolijuhtide jaoks on peamiseks väärtuse mõõdupuuks vastust küsimusele, kas lapsed tulevad kooli hea meelega.

"Me jälgime seda rahulolu teatud aspekte, noh võib-olla kõige pisemaid 'tulen rõõmuga kooli/ei tule rõõmuga kooli', et selliseid asju, aga väärtuste osas me niimoodi eraldi tõesti uurinud ei ole."

"Aga võiks ju lihtsalt küsida, kuidas see meeldis ja mis meeldis ja kas sa tahaksid, et keegi tuleks veel meile külla, et mida see on sulle andnud, mida sa said teada. Ei pea ju välja mõtlema mingisuguseid keerulisi süsteeme, puht inimlikult, isegi kui me käime teatris või kinos."

Tundub, et ühest küljest on selline arvamusuuring ühiskonna suhteliselt laialt levinud ning seepärast seda tuntakse paremini. Teisest küljest aga võib arvata, et "väärtusi" mõistetakse selles kontekstis kui "väär olema", st kas kool on lapse jaoks väärtuslik. See peegeldub ka koolijuhtide põhjendustes, miks lapse hinnangu küsimine on oluline. Leitakse, et kui lastele pakutud "väärtustega laetud" teemad on huvitavad ja huvitavalt edastatud (st erinevalt tavatundidest), siis see mõjutab laste väärtusi kõige rohkem.

"Ilmselt kõik sõltub sellest, kuidas laps tuleb ja kodus räägib, et 'see oli nii põnev, see oli nii huvitav', et see oligi see, mis nagu paneb positiivselt

mõtlemata. Et see oli tõesti huvitav, see oli asjalik, et miks ma peaks sellest kuidagi halvasti rääkima, et kui see oli jah mingi, et 'jaah tuli seal, mingi mustanahaline ja missugune.. ja mingi jama toimus'. ei, me ikka teame, keda me kutsume, milleks me kutsume ja kuidas asjad käivad."

Lihtsustatult võib seega öelda, et **koolijuhtide arvates on väärtusi võimalik mõõta selle kaudu, kuivõrd selgetest väärtushinnangutest kantud tegevused lastele meeldivad.**

Kooli kui terviku väärtuste muutust ning selle võimalikku mõõtmist näevad õpetajad kahel tasandil. Esiteks on kooli väärtuste muutumine vastavalt väljakujunenud praktikatele, ühiskondlikule muutusele ning eesmärkidele, mis on seatud. See on suund, millele reageeritakse koolipere ühiste väärtuste sõnastamise käigus. Selles osas väljendasid koolijuhid oma "tunnet", et väärtused ei vasta täpselt koolipraktikatele ega ühiskondlikule reaalsusele. Teiseks on aga kooli väärtuse muutus, st koolile antud hinnangu muutus. Näiteks on kool, mis pidi korraldama eraldi klassi rakkesti kasvatatavate laste jaoks (nn Tootsi klass), kuid mille järele vajadus on kadunud. See protsess aga võtab kaua aega: konkreetset juhul koolijuhid hinnangul 10 aastat

Järgmises peatükis tuleb lähema vaatuluse alla, millistel juhtudel võib kooli kontekstis rääkida väärtuspõhisest konfliktist ning kuidas see väljendub.

VÄÄRTUSKONFLIKTID KOOLIS

Nagu ühiskonnas laiemalt, nii ka koolis täielikku väärtuskonsensust praktikas ei eksisteeri. Koolides kehtib koolikord, rakendatakse distsipliini, mis sisuliselt tähendab kooli väärtuste rakendamist ehk seega väärtuskonflikti. Kuna ka ülalpool selgus, et koolijuhid tajuvad nii enda kui ka kooli rolli ühiskondlike väärtuste taastootjana, eeldab see teatud võimalust väärtuskonfliktide tekkimiseks. Sageli aga ei piisa ainult sisekorrareeglite kehtestamisest ja nende mittejärgimise karistamisest. Teatud piiride ületamisel (nt korduv või vägivaldne käitumine) muutub väärtuskonflikt "nähtavaks", st osaks arutelust. Sellisel juhul **näevad koolijuhid peamiste konflikti osapooltena mitte lapsi, vaid lastevanemaid.**

"See oleneb kõik ka sellest, milline on meie kultuuritaust vanematena, kes on kokku saanud, kes on järgmise põlvkonna loonud. Et kui sealt ei ole seda vastukaja, siis ei tule midagi, me võime nii palju teha kui tahame, võib-olla see on ainus koht, kus ta selle kätte saab, sest edasi ta teeb ikka seda, mis kodus on olnud."

Koolijuhid tunnetavad, et väärtustepõhine konflikt on olemuslikult keeruline ning seda on keeruline lahendada.

"Meie ülesanne ei ole kindlasti seda väärtusruumi, mis tal on, kuidagi pisendada või maha teha. Kui me näeme, et selles on võib-olla midagi sellist, mis vajaks muutmist ja kohendamist, siis me peame arvestama sellega, mis on tal "seljakotis", tema pere, tema minevik. Me saame seda mõjutada, kui me võtame sihiks selle ümber teha, ümber muuta. Aga see on juba tegelikult konflikt ja tuleb targalt kaaluda, kuidas dialoogini jõuda."

Dialoogini jõudmine võib osutuda ka võimatuks. Kuna erakoolides on laste(vanemate) ja kooli vahel lepinguline suhe, siis erakoolide juhid peavad tõenäolisemalt vajalikuks väärtuspõhiste konfliktide lahendamiseks õpilane koolist välja heita. Tavakoolides aga pigem rõhutatakse distsipliini kehtestamist vaatamata sellele, et väärtuspilt jääb sisuliselt muutumata. Ehkki järgmises tsitaadis räägitakse küll "neutraalsest positsioonist", siis sisuliselt viidatakse siin teatud paika pandud väärtustele, mis ei kuulu arutelu alla (peegeldub väljendis "lihtsalt nii see on").

"Ma olen alati öelnud ka seda, et kodus protesti nii palju kui tahad, koolis, avalikus ruumis, on neutraalne positsioon. /.../ Ja lihtsalt ütleva, et see nii on. Et meie saame konstateerida fakti."

Teiseks väärtuskonflikti esinemiseks on lastevanemate arupärimine mõne kooli tegevuse osas kas lastevanemate koosolekul või eraviisiliselt. Selles väljenduvad sageli just tolerantsuse ja multikultuursusega seotud väärtused, milles osa lapsevanematest on eriarvamusel. Järgnevalt on ära toodud kolmes erinevas intervjuus esinenud arusaamad.

"Kui see (pagulaste) teema Eesti ühiskonnas laiemalt päevakorda tuli, siis lastevanemate koosolekul vanemad omavahel hakkasid sel teemal lõõpima. Ühe pere isa küsis, et 'no ega meie kooli selliseid peresid ju ometi ei satu?' Aga meil peab olema julgust öelda 'ei, kui peaks sattuma, siis meie oleme valmis nad igaljuhul vastu võtma'"

Nagu ülalpool mainitud, tunnevad koolijuhid hetkel ühiskonnas toimuvaid kiireid väärtuste muutuseid. Intervjueeritud koolijuhid üldiselt väärtustasid tolerantsust, kultuurilist mitmekesisust ning nägid, et ühiskonnas laiemalt see sageli nii ei ole. Sellest tulenevalt mõtestati ka kooli rolli selliste väärtuste levitamisel.

"Kool peab hästi palju tegelema selgitamistöödega, maailmahariduse puhul raudselt. Hästi palju tuleb selgitustööd teha, hästi palju tuleb lastele rääkida. Ja ei piisa ainult lastega rääkimisest, tuleb rääkida ka laste vanematega."

Vähemal määral esineb koolis konflikte ka õpetajate ja juhtkonna vahel. Sageli esinev muster viitas sellele, et umbes iga paari-kolme aasta tagant võib kooli sattuda õpetaja, kelle arusaam koolitööst on oluliselt erinev. Sellised õpetajad aga integreeritakse kooli väärtusruumi või nad lahkuvad

töölt. Konkreetsetel juhtudel räägiti õpetaja üleolevast suhtumisest õpilastesse või liigses ranguses.

Kõikide väärtuskonfliktide kontekstis muutuvad oluliseks kooli poolt sõnastatud väärtuste olemasolu ning nendeni jõudmise viisid. **Ühiselt sõnastatud ning kommuniqueeritud väärtuses toetavad nii koolijuhte kui õpetajaid oma argumentatsioonil**, annavad enesekindluse ning turvatunde, et neid väärtusi jõustada. Koolijuhid leidsid, et mida nähtavamal kohal kooli ametlikud väärtused igapäevatöös on, seda kergem on nendest lähtuda. Näitena võib tuua kooli, kus väärtused on sõnastatud sedasi, et nende sõnade esitähedest moodustub anagramm, mida kogu koolipere tunneb.

MAAILMAHARIDUS

MAAILMAHARIDUSE MÕTESTAMINE JA RAKENDAMINE

Maailmaharidusega tegelevate koolijuhtide jaoks tähendab "maailmaharidus" eelkõige kui erinevate kultuuride tundmist, mis on eelduseks nende mõistmisele võrdsena meie oma kultuuriga, õpilaste avatuseks erinevatele kultuuridele ning tähelepanu pööramisele ka vähem esindatud kultuuridele⁵.

- *"See on nagu silmaringi rikastamine olnud, see maailmaharidus minu jaoks."*
- *"Autab erinevaid keeli, erinevaid kultuure, erinevaid maailma lasteni tuua teadlikumalt kui tavaline õppekava seda teeb."*
- *"Ma arvan, et see on üks olulisemaid võimalusi avatust - kui me räägime meie kooli nendest põhiväärtustest - avatuse toomiseks, selle laiendamiseks"*
- *"Maailmahariduse egiidi all saab kihvtisid asju teha, et lapsed tunnetaksid, et ei ole välismaa ainult need bling-bling reklaamid, Ameerika, New York ja sellised kohad, Euroopa ilusad linnad. Et tõime lähemale kolmanda maailma riikide probleemid ja teemad."*

Seega pigem peavad koolijuhid silmas teadmiste paradigmat, mis erineb varasemates uuringutes ilmnenu õpetajate seisukohtadega. Õpetajate jaoks rõhutasid lisaks teadmistele ka maailmahariduse seost väärtustega.

Intervjueeritud koolijuhtide valdava tõlgenduse järgi on maailmaharidus pigem tunniväline tegevus, mitte tundides antav. Kuna koolijuht tegeleb pigem koolikorraldusega, siis ülevaade tundides toimuvast on üldjuhul suhteliselt pinnapealne. See peegeldab ka ülalpool välja toodud

⁵ Huvitav on märkida, et mõiste "jätkusuutlik haridus" all peeti silmas eelkõige seda, et haridus võimaldab hakkama saada ka pika aja pärast, mitte seda, et haridus tegeleb maailma jätkusuutliku korraldusega. See tähendab, et jätkusuutlikku haridust mõtestati kui pidevat õppimise ja seostamise protsessi, mis jätkub ka peale kooli. Võib järeldada, et see mõiste ei ole koolijuhtide seas laialt kasutuses oma esimeses tähenduses.

seisukohta, et koolijuhi võimed õpetajate väärtusi mõjutada praktikas on üsna kesised.

"See on mitteformaalne haridus, see on täiendharidus kooli õppekavale juurde. Me tegeleme igasuguste projektidega, projektipäevadega, me tegeleme üritustega ja muidugi, kus me nendest teemadest räägime on hommikukogunemine. See, mis päriselt tunnis toimub ja kui palju neid õpetajad lõimivad neid maailmahariduse teemasid õppekavasse, ma täpselt küll ei oska öelda."

Ka siin erineb koolijuhtide arvamus õpetajate omast (varasemate uuringute põhjal), kes nägid maailmaharidusel olulist seost meetoditega, millega aineid õpetatakse. Selline tulemus on mõistetav, kuna koolijuhid puutuvad kokku pigem koolikorralduse aspektidega, mitte tunnis antavaga.

Spetsiifiliselt näevad koolijuhid seega maailmaharidust kui koolides toimuvaid erinevaid kultuure tutvustavaid üritusi. Need võivad olla Mondo poolt kureeritud üritused, kuid võivad olla ka kooli enda poolt korraldatud üritused, mis võivad, aga ei pruugi toimuda "Mondo egiidi all". Nii näiteks korraldab mitu kooli esinemisi koostöös rahvusseltsidega (Ukarina, Aserbadžani) või läbi isiklike tutvuste kaudu teistest kultuuridest inimestega (Brasiilia, Jeemeni) või inimestega, kes on külastanud eksootilisi riike.

"Kutsusime rääkima kaks inimest, kes on kodus selle Süüriaga ja teemadega, mis seal Lähis-Idas toimub. Lastele ei olnudki nii väga kohale jõudnud. See mees oli kohapeal vaatamas käinud mingit pidi /.../ ennem seda suurt sõda. Ja see mis toimub jõudis lastele kohale. Nad said paremini aru põgenike probleemist."

Ankeetküsitluse tulemuste järgi korraldavad Eesti koolidest eraldi üritusi ca 10% koolidest, kusjuures kõige populaarsem teema on kodanikuharidus ning ebapopulaarsem rahuharidus. Maailmahariduslikud üritused, mille üle koolijuhid uhked olid, olid kas teemanädalad- või päevad (ca 14% vastanud koolidest) ja loodusprojektid (8% koolidest), teisi üritusi mainiti vähem. Selgus, et pea kõikide teemade puhul (va rahuharidus ja keskkonnateadlikkus) korraldatakse UNESCO koolides korraldatakse oluliselt rohkem (keskmiselt 30%) teemapäevi kui mitte-UNESCO koolides (keskmiselt 10%).

Pealtnäha vastuolulised tulemused selles osas, et koolijuhtide hinnangul antakse maailmahariduslike teemasid valdavalt ainetundide raames (nõnda vastas ca 70% koolijuhtidest, vt tabel 4), võib seletada sellega, et valdava enamuse koolijuhtide jaoks on maailmahariduslikud teemad kaetud juba õppetundides pakutavaga. Intervjuudes selgus, et ehkki koolijuhid on teadlikud tunnivälistest üritustest, siis maailmahariduslike tegevuste täpsema korraldusega nad isiklikult ei tegele. See on jäetud

aineõpetajate (suuremates koolides ka huvijuhi või arendusjuhile) vastustusele. Seepärast ei osanud koolijuhid välja tuua, kuidas tundides maailmahariduslikke teemasid kaetakse.

Kuna selgus, et eraldi õppeaines tegeletakse enam just kodanikuhariduse teemaga, võib eeldada, et selle all peetakse silmas ka ühiskonnaõpetuse tundi. UNESCO koolides tegeletakse ka rahuharidusega mõnevõrra rohkem eraldi tunnis (16%) kui mitte-UNESCO koolides (4%).

Kuidas teie koolis tegeletakse...	Tundide raames	Teema-päevad või teema-nädalaid	Eraldi õppeaines	Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses	Osaletakse rahvusvahelistes projektides
...inimõiguste laste teadmiste andmisega?	72	10	8	6	4
...rahuharidusega?	74	7	6	1	9
... majandusliku ebavõrdsuse ja vastutustundliku tarbimisega?	66	13	12	6	1
...kodanikuhariduse andmisega?	65	15	14	3	2

Tabel 6 Mis vormis tegeletakse koolides maailmaharidusega, % vastanutest

Rahuharidusega tegeletakse ankeetküsitluse järgi kõige enam kooli osalemisega rahvusvahelistes projektides. Ankeedis loetleti nii sõpruskoole, vahetusõpilaste programme kui ka üldiselt "rahvusvahelisi projekte". Võrgustikest, millega koolid olid seotud, kerkisid esile kaks: tervist edendava kooli võrgustik ning VEPA koolid (mõlemaga tegeleb umbes 6% koolidest). Teisi võrgustikke mainiti ainult korra-paar. UNESCO koolides tegeletakse rahuharidusega mõnevõrra rohkem rahvusvahelistes projektides (17%) kui mitte-UNESCO koolides (7%).

Koolijuhtide jaoks võimaldab erinevate inimeste ja organisatsioonide abi kasutamine tunniväliste ürituste repertuaari mitmekesistada. Ankeedis mainiti näiteks sageli teistest kultuuridest õpilaste kasutamist nende kultuuride tutvustamisel. Intervjuudes räägiti küll Mondo poolt korraldatud loengutest, kuid samas öeldakse, et üritused peavad olema eripärased, et õpilastel "silma särama panna". Koolijuhid üldiselt väärtustavad üritusi, kus tutvustatakse rahvamuusikat ja -pille, rahvustoite vm aktiivset tegevust võimaldavat. Mondo egiidi all motiveerib ürituste korraldamine, kuna see võimaldab teatud juhtudel saada ainelist toetust – "nänni ja värki", nagu üks koolijuht sõnastas.

Ürituste korraldamisel tähtsustasid koolijuhid seda, et ürituste kava oleks ette planeeritud. See tähendab, et koolijuht peab oluliseks aasta kui terviku haldamist ning tegevuste ühtlast jaotamist, samuti tegevuste integreeritust erinevate õppeainetega. Ideaalse üritusega saab suhestuda erinevate distsipliinide õpetajad. Mis puudutab planeerimist, siis ehkki osa koolijuhte pidas oluliseks seda, et üritused oleksid väljaspoolt regulaarseks muudetud (nt Mondo pakub iga aasta samal ajal teatud valdkonna üritust), siis teised rõhutasid, et maailmahariduses tuleb kasutada esilekerkivaid võimalusi ning ei tohiks tegevuskava üle reguleerida.

Selgub, et erinevas kooliastmes lähenetakse üritustele erinevalt. Põhikoolis (kus ainekava on tihedam) eelistatakse kontsentreerituid teemanädalaid, vanemas kooliaastas tegeletakse teemadega läbi terve aasta. Väiksemates ja vähema ressurssidega koolides tegeletakse teemaga siis kui see on majanduslikult (nt toetuste kaudu) võimalikuks tehtud.

Ehkki nagu eespool mainitud, siis enamus koolijuhtidel ei ole väga detailset ülevaadet ega ka sundust õpetajate õppekavasid omavahel integreerida (v.a IB süsteemi koolidel). Samas koolijuhtide väitel just tunniväliste tegevuste kaudu liigub maailmaharidus ka konkreetsete ainete õpieesmärkidesse ja õppekava eesmärkidesse. "Lõimimise" all peetakse näiteks silmas erinevate aineõpetajate julgustamist teiste rahvaste kultuuridest näited tooma, sarnaste kultuurinähtuste kasutamist erinevates ainetes (nt matemaatika tunnis liidetakse kokku eksootilisi loomi või vööramaise majapidamisega seotud objekte). Vaid IB standarditele vastamise puhul räägiti põhimõtteliselt teemade "kihiliselt" korraldatud õpetamist erinevates ainetes.

MAAILMAHARIDUSE JÕUDMINE KOOLI

Intervjueeritud koolijuhtide sõnul **jõudis maailmaharidus nende kooli õpetajate initsiatiivil** ja kaudu. Selles osas ühtisid tulemused varasemate aastate uuringutega, kus õpetajate hinnangul sõltus maailmaharidusega tegelemine pigem nende initsiatiivist.

Maailmaharidusega tegeles valdavalt 1-2 õpetajat. Isegi koolides, kus maailmaharidusega tegeles "palju" õpetajaid, moodustas tuumiku mitte rohkem kui 3-4 õpetajat. Koolijuhid mainisid, et pigem on maailmaharidusest huvitatud noored õpetajad, kuid selles reeglis on palju erandeid. (Rõhutati, et koolijuhtide arvates on põlvkonnavahetus, kus tõeliselt "vana kooli" õpetajad on ruumi teinud uutele, koolides suuremas osas juba toimunud.) Samas, selles vallas on erand maakoolid, kus võimalus õpetajaid valida on mõnevõrra väiksem ning kasutatakse rohkem vanemaid õpetajaid. Toodi välja, et vanemad õpetajad reeglina eelistavad koolitustel käia mitmekesi, mis viitab sellele, et nende jaoks on uute oskuste ja tegevuste omandamiseks vaja suuremat koolipoolset tuge.

Takistusena on vanematel õpetajatel (aga mitte ainult neil) inglise keele mitte oskamine, sest enamus koolitusi ja välisvahetustega seotud tegevusi eeldab selle keele oskust.

Koolijuhid hindasid intervjuudes õpetajate motivatsiooni kõige olulisema aspektina maailmaharidusega tegelema hakata. Lisaks sellele motiveerib kooli maailmahariduslike tegevusi ette võtma rahvusvaheline õpe või IB, mis oma formaadiga kirjutab ette vajalikud tegevused. Kolmandana mainisid koolijuhid seda, et **maailmaharidus on heaks viisiks tõsta kooli teiste seast esile ning muuta see õpilaste jaoks huvitavaks**. Selle näiteks on koolidirektor, kes soovis oma kooli tõsta esile ümbruskaudsete koolide seast maailmahariduse abil, või teine direktor kes võttis eesmärgiks kooli kultuuri muuta, kasutas selleks maailmahariduslikke tegevusi.

"Kolm õppeaastat tagasi oli sügisel lastevanemate koosolek /.../ kus ma esitlesin nende maailmaharidust. Ja panin kõik Mondo koduka pildid ülesse ja rääkisin, mis me siis plaanime ja teeme ja see hakkaski kohe välja paistma."

Koolijuhid näevad oma rolli maailmahariduse osas pigem koordineeriva ja ressursside võimaldajana. See tähendab, et koostatakse aastakava, korraldatakse tundidest puudumised (kui seda nõuavad mõned suuremad üritused). Mõnevõrra vähem nägid koolijuhid oma rolli õpetajatest tuumiku moodustamisel. Kuna intervjuueeritud koolijuhtide hinnangul on peamine õpetajate endi motivatsioon, siis leiti, et "sundida ei saa". Suures koolis oli maailmahariduse igapäevane juhtimine sageli delegeeritud huvijuhile. Tasub siiski mainida, et kuigi koolijuhid reeglina ei omanud selget pilti maailmahariduse lõimitusest erinevate õppeainetega, siis nendes koolides, kus kirjutati kooli sisehindamise raporti jaoks kooli aastaraamatusse maailmahariduslike teemade kohta aruannet (selle põhjal saadetakse ka UNESCO koolide raport), pidid õpetajad ennast sellega mingil määral kurssi viima.

"Et see mis päriselt toimub ja kui palju neid õpetajad lõimivad neid teemasid, maailmahariduse teemasid õppekavasse, ma täpselt päris küll ei oska öelda, aga ma tean, et seda tehakse, sest ma küsin nende käest alati õppeaasta lõpul tagasisidet. Ja näiteks seda raportit, mis me teeme selle maailmahariduse kohta ja esitame.. selle me paneme ka nagu ühiselt kokku"

Õpetajate motivatsiooni tekkimise seisukohalt leiti, et kuna see peab mõjutama õpetajat isiklikult, siis igasugune reklaam on oluline. Näiteks toodi välja Arvamusfestival, kus üleval olnud Mondo telk tekitas uutes õpetajates selle vastu huvi.

Kõik üldhariduslikud koolid mainisid üheks takistuseks ürituste korraldamisel rahalisi ressursse. Kõige markantsemal juhul tunnistas väikese maakooli juht, et nad tegelevad just nende projektidega, mille

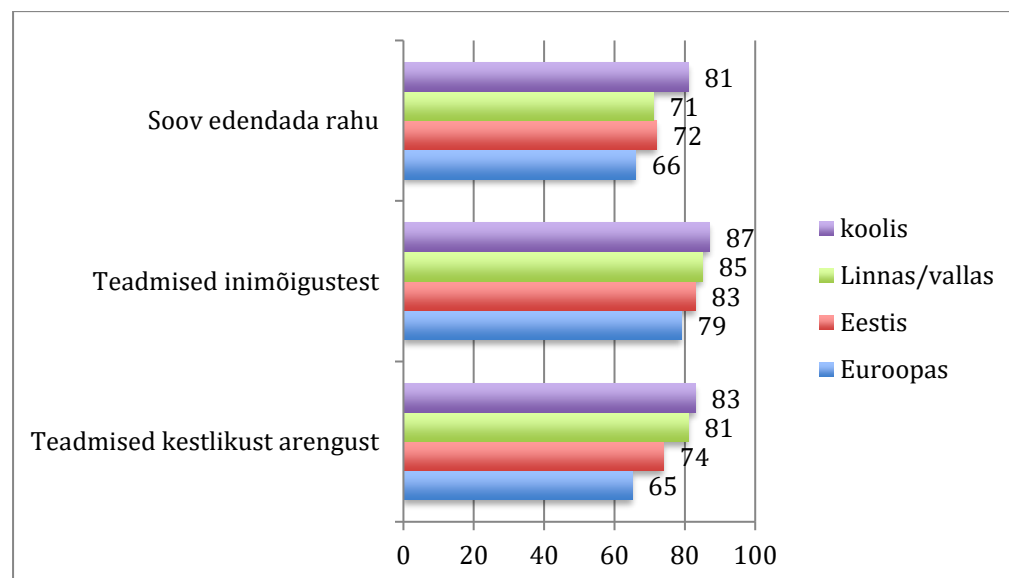
jaoks on olemas rahastus ning nende võimalused valikuks on väiksed. Erakoolides aga rahalistest vahenditest takistava asjaoluna juttu ei olnud, pigem peeti oluliseks osaluse ja aruandluse lihtsust.

"Ressursid pigem (ei takista). Kui nüüd mõelda üleriiklike projektide või liikumiste peale, siis nendest me oleme ka kergemini loobunud, kus on vaja mingit tohutut projekti eeltööd teha, et keegi peab nagu kohutavalt palju panustama enne, kui on kindel, et me seda asja nagu teha saame. Me ikkagi lähtume mulle tundub, hästi palju sellest olemasolevast seltskonnast, õhkkonnast, vajadustest."

Seega ehkki varasemad uuringud kinnitavad kooli juhtkonna toetust kui olulist osa maailmahariduse edendamisel koolis, siis koolijuhtide sõnul sõltub esimene samm ikkagi õpetajatest.

KOOLIJUHTIDE HINNANGUD ÕPILASTE MAAILMAHARIDUSLIKE TEADMISTE KOHTA

Koolijuhid peavad oma kooli õpilaste teadmisi kestlikust arengust, teadmisi inimõigustest ja soovi edendada rahu headeks või väga headeks. Huvitav on märkida, et üldiselt peetakse oma kooli õpilaste teadmisi suuremaks kui Euroopa, Eesti või isegi oma linna/valla laste teadmistest.

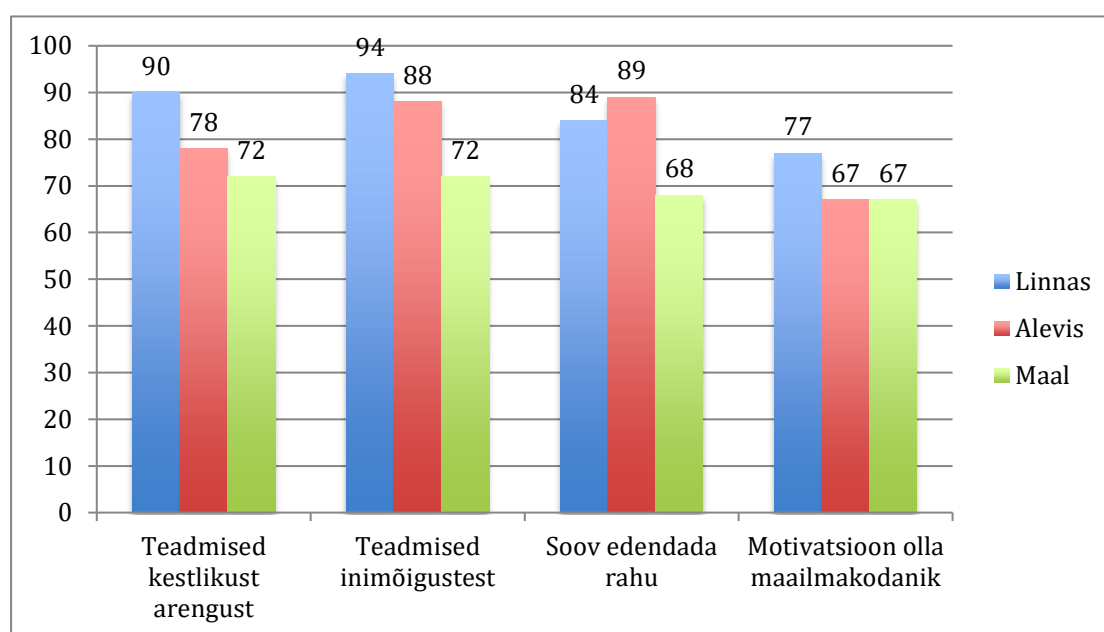

Joonis 4 Koolijuhtide hinnangud õpilaste teadmistele, % vastanutest

Võrreldes koolijuhtide hinnanguid koolide asukoha lõikes, ilmneb, et linnakoolides hinnatakse oma kooli õpilaste teadmisi kestlikust arengust ja inimõigustest paremaks kui maa ja alevikoolides, samuti on linnakoolides vastajate arvates nende kooli õpilastel suurem motivatsioon olla maailmakodanik ning edendada rahu kui maa- ja alevikoolides. Sarnased erinevused ilmnevad ka koolide suuruse lõikes, mis on oodatav, kuna üldiselt linnakoolid on suuremad kui alevi- ja maakoolid.

Koolijuhid hinnavad oma kooli õpilaste valmidust olla maailmakodanik üsna kõrgelt: 15% koolijuhtidest arvab, et see nad on olulisel määral motiveeritud ning 67% arvab, et mõningasel määral. Vaid pisut alla viiendiku koolijuhtidest arvab, et nende kooli õpilastel see motivatsioon puudub. Oodatult on nendes koolides, kus koolijuhid hindavad õppekavasid ning ainekavasid vastavaks ÜRO kestliku arengu eesmärkidega, hinnang motivatsioonile olla maailmakodanik, kõrgemalt.

Kõik UNESCO koolide juhid hindasid oma kooli õpilaste teadmisi kõikides valdkondades kas headeks või väga headeks, samas kui teistes koolides hindas keskmiselt 30% koolijuhte oma laste teadmisi kas kasinaks või puudulikeks.

Joonis 5 Koolijuhtide hinnang teadmistest ning motivatsioonist kooli asukoha lõikes, % vastanutest

KOKKUVÕTE

Uuringu tulemused näitavad väärtuste olulist rolli koolijuhtide töös. Nende seisukohalt on väärtused lahutamatud hariduse osad ning langeb seega kokku ka varasemate uuringute tulemustega, mis ütlevad, et väärtusi antakse hariduses edasi vaatamata sellele, kas neid sõnastatakse või mitte. Eesti koolijuhid lähtuvad pigem kriitilise mõtlemise paradigmast väärtustades ennekõike kodanikuks olemist ja kriitilist mõtlemist, pisut vähem ühiskonna muutmist ja maailmakodanikuks olemist.

Analüüsist võib järeldada, et koolis esinevad erinevad diskursused, mille abil "väärtusi" mõtestatakse. Rääkides kooli väärtustest peetakse silmas väärtusi, mille alusel korraldatakse kooli tööd (näiteks "tervislikkus", "haritus"). Rääkides väärtuskonfliktidest peetakse silmas käitumisreegleid, mis teatud määral põhinevad kooli väärtustele, kuid mis võivad olla ka otseselt sõnastamata ja abstraktsemad (näiteks "tolerantsus", "isamaalisus"). Kõige laialivalguvamalt räägitakse väärtustest nende mõõtmise kontekstis. Sageli peetakse seljuhul silmas kooli väärtust, st õpilaste rahulolu kooliga, selle meeldivust, kasulikkust, efektiivsust.

Kooli väärtuspõhise juhtimise peamiseks küsimuseks ongi, kuidas need erinevad tasandid - kooli väärtused, käitumisreeglid ja rahulolu kooliga - omavahel siduda. Esimeseks sammuks, mida osades koolides juba praktiseeritakse, on väärtuste ühine sõnastamine, mis aitab ühest küljest ajaga kaasas käia ning mõtestada kooli väärtuste muutusi, kuid teisest küljest annab see olulise toe kooliperele oma tegevuse mõtestamiseks ja põhjendamiseks.

Samas näitab uuring, et kooli ametlike väärtuste rakendamine tegelikkuses võib olla keeruline. Paljud väärtused on formaalselt olulised, kuid nende kontrollimine mitte nii oluline. See olukord ei ole paratamatu, kuna intervjueritud koolides selgus, et kooli väärtuste ja koolikorralduse vahel on võimalik luua selge seos ning seda ka rakendatakse (nt sallivus väljendub koolivormi kandmise kohustuses). Samuti, koolijuhtidel ei ole reeglina väga head ülevaadet iga tunni või õpetaja korraldusest ning sellest, kuidas see kooli väärtusi peegeldab. Ühest küljest on see mõistetav, kuna on mõeldamatu, et koolijuhil oleks täielik kontroll inimeste igapäevase käitumise üle. Teisest küljest aga viitavad teatavatele kääridele väärtuste deklareerimise ja praktikasse rakendamise vahel kaks tulemust: esiteks koolijuhtide poolt populaarsed väärtuspõhise juhtimise kooitued ning teiseks seisukoht, et õpetajakoolitus vastab ÜRO kestliku arengu eesmärkidele suhteliselt vähe. Ehk seega – mida formaalsem on dokument või juhend, seda selgemalt see väärtusi väljendab.

Võrdluses varasemate uuringutega tõstatab seega taas ebakindlus selles osas, kuivõrd laste väärtusi kooli kaudu muuta saab. Tundub, et maailmahariduse edendamise oluliseks ülesandeks peaks olema väärtuste tõlkimine igapäevasesse keelde ja käitumisse, st kuidas "formaalsed" väärtused muutuvad "isiklikuks". Paralleelselt tasub tähelepanu pöörata ka sellele, kuidas seda isiklikku käitumist – milles väärtused peegelduvad – mõõta.

VIITED

- Hasslöf, H (2015) "The Educational Challenge In 'Education For Sustainable Development'", Malmö University Dissertation
- IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) (2009) "Civic and Citizenship Education Study",
- Jackson, P. W., R. E. Boostrom, and D. T. Hansen (1993) "The moral life of schools". San Francisco: Jossey-Bass.
- Sutrop, M. (2015) "Can values be taught? The myth of value-freeeducation". Trames, 2015, 19 (69/64), 2, 189–202
- Tirri, K. (2010) "Teacher values underlying professional ethics". In International research handbook on values education and student wellbeing, 153–161. T. Lovat, R. Toomey, and N. Clement, eds. London and New York: Springer.
- Wiel, V. (1996) "Teaching Values and Critical Thinking". Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (New York, April 8-12, 1996).

LISA 1: INTERVJUUKAVA

Kuidas mõtestavad "maailmaharidust" koolijuhid

- Mis see on?
- Millistest tegevustest see koosneb?
- Kust nad seda kuulnud on?
- Kui oluline see on (võrreldes teiste teemadega)?
-

Milliseid samme koolid astuvad "maailmahariduse" pakkumiseks

- Kuidas see koolis esindatud on?
- Milline on tööjaotus? Mida teevad koolijuhid isiklikult?

Toetus ja takistused "maailmahariduse" pakkumisel

- Mida peaksid koolijuhid tegema? Miks ei tee?
- Millised on peamised toetavad tegurid?
- Millised on peamised takistavad tegurid?

Kuidas mõõdetakse "maailmahariduse" andmise edukust

- Millised on ülekoolilised mõõdikud?
- Millised on õpetajaid puudutavad mõõdikud?
- Millised on õpilast puudutavad mõõdikud?

LISA 2: ANKEET⁶

LUGUPEETUD KOOLIJUHT!

Täna teid võtmast aega meie küsimustele vastamiseks. Küsimustik puudutab väärtuste ja hariduse omavahelisi seoseid laiemalt ning kitsamalt mõningaid väärtusi, mis on seotud maailmahariduse ja ÜRO kestliku arengu eesmärkidega aastateks 2015-2030. Küsimustik koosneb 5 sisulisest osast ning mõnest küsimusest teie ja teie kooli kohta. Kokku võtab küsimustiku täitmine umbes 20 minutit.

Kõikide küsimuste puhul palume teil vastata oma parema äranägemise järgi. Teie hinnang ja arvamus on meile olulised. Tänutäheks loosime soovijate vahel välja Põhja-Ghana ühistu Yen Pang Basket Weaversi liikmete punutud ühe sisustuskorvi SABLI, kaks vahvat ümmargust korvi ROMBUS ning lisaks viis mündikarva bambuskiust joogitopsi (loe sotsiaalsest ettevõtlusest siit).

MTÜ Mondo
mondo.org.ee

UURING "KOOLIJUHID, VÄÄRTUSED JA MAAILMAHARIDUS."

HARIDUSEGA TEGELEVATE INIMESTE ARUSAAMINE HARIDUSE ÜLESANNETEST VÕIB OLULISEL MÄÄRAL ERINEDA. MÕELDES HARIDUSE ÜLESANNETE PEALE EESTIS, MIL MÄÄRAL TEIE NÕUSTUTE ALLJÄRGNEVATE VÄIDETEGA? PALUN VASTAKE, MIS TEIE ARVATES ON SOOVITAVAD HARIDUSE EESMÄRGID, MIS PEAKSID OLEMA EESTIS RAKENDATUD.

OSA 1: HARIDUSE EESMÄRGID JA VÄÄRTUSED

1. Hariduse ülesandeks on valmistada ette maailmakodanikke, kes on motiveeritud mõtlema, tegutsema ja vastutama globaalselt.

- See on hariduse peamine ülesanne
- See on hariduse oluline ülesanne
- See on hariduse vähemoluline ülesanne
- See ei ole oluline hariduse ülesanne
- Ei oska öelda

⁶ <https://www.surveymonkey.com/r/CYP9L6G>

2. Hariduse ülesandeks on valmistada ette Eesti kodanikke, kes on motiveeritud mõtlema, tegutsema ja vastutama Eesti kultuuri ja riigi hüvanguks.

- See on hariduse peamine ülesanne
- See on hariduse oluline ülesanne
- See on hariduse vähemoluline ülesanne
- See ei ole oluline hariduse ülesanne
- Ei oska öelda

3. Hariduse ülesandeks on pakkuda noortele kvalifikatsiooni, st teadmisi maailma looduslikust ja sotsiaalsest toimimisest ning oskusi selles hästi hakkama saamiseks.

- See on hariduse peamine ülesanne
- See on hariduse oluline ülesanne
- See on hariduse vähemoluline ülesanne
- See ei ole oluline hariduse ülesanne
- Ei oska öelda

4. Hariduse ülesandeks on anda õpilastele oskused ja väärtused maailma sotsiaalse ja loodusliku korralduse muutmiseks paremas suunas.

- See on hariduse peamine ülesanne
- See on hariduse oluline ülesanne
- See on hariduse vähemoluline ülesanne
- See ei ole oluline hariduse ülesanne
- Ei oska öelda

5. Hariduse ülesandeks on arendada õpilaste võimet kriitiliselt analüüsida ühiskondlikke nähtusi ning arendada ennast inimese ja kodanikuna.

- See on hariduse peamine ülesanne
- See on hariduse oluline ülesanne
- See on hariduse vähemoluline ülesanne
- See ei ole oluline hariduse ülesanne
- Ei oska öelda

TÄNAPÄEVAL SÕNASTAVAD KOOLID SAGELI OMA VÄÄRTUSED KOOLI VISIOONIS VÕI ARENGUKAVAS. KUIVÕRD PEEGELDAVAD ALLJÄRGNEVAD VÄÄRTUSED TEIE KOOLI OMI?

OSA 2: TEIE KOOLI VÄÄRTUSED

6. Koostöövõime

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse

- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

7. Avatus ja paindlikkus

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

8. Sallivus, empaatiavõime

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

9. Haritus, lai silmaring

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

10. Professionaalsus, oskus tööelus hakkama saada

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

11. Isamaalisus, rahvuslik meelestatus

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

12. Austus kõrgemal positsioonil olevate inimeste vastu

- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas ning selle järgimist kontrollitakse
- On kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kuigivõrd ei kontrollita
- Ei ole kirjas meie kooli väärtuste hulgas, kuid selle järgimist kontrollitakse
- See on minu jaoks oluline väärtus, kuid meie koolis selle järgimist ei peeta oluliseks
- See ei ole kuigi oluline

13. Mõeldes oma koolis kehtivale korrale hetkel, kuivõrd te nõustute väitega: "Iga meie kooli õpetaja ülesandeks on jälgida, et õpilased järgiksid kooli väärtusi."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

14. Mõeldes oma koolis kehtivale korrale hetkel, kuivõrd te nõustute väitega: "Iga meie kooli õpetaja ülesandeks on võimaldada õpilastel arendada välja oma väärtused."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

15. Mõeldes oma rollile kooli juhtimisel praegusel hetkel, kuivõrd te nõustute väitega: "Minu eesmärgiks on suunata kooli (sh õpetajaid) lähtuvalt oma väärtushinnangutest. Need õpetajad, kes ei ole valmis neid väärtusi järgima, peavad koolist lahkuma."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu

- Ei oska öelda

16. Mõeldes oma rollile kooli juhtimisel praegusel hetkel, kuivõrd te nõustute väitega: "Minu eesmärgiks on koos õpetajate ja lastevanematega ühiselt sõnastada kooli väärtused, mis oleks kooli töötajatele ja lastele kohustuslikud."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

17. Mõeldes oma rollile kooli juhtimisel praegusel hetkel, kuivõrd te nõustute väitega: "Minu eesmärgiks on võimaldada kooli õpetajatel arendada välja oma isiklikud väärtused isegi kui need peaksid olema olulises vastuolus koolijuhi omadega."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

AASTAL 2016 HAKKASID EESTIS KEHTIMA ÜROS VASTUVÕETUD KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID, MILLE SEES ON KA KOOLE PUUDUTAV PUNKT 4.7.: "TAGADA 2030. AASTAKS, ET KÕIK ÕPPURID OMANDAVAD TEADMISED JA OSKUSED KESTLIKU ARENGU TOETAMISEKS. SEE TÄHENDAB MUUHULGAS TEADMISI KESTLIKUST ARENGUST JA JÄTKUSUUTLIKUST ELUVIIISIST, INIMÕIGUSTEST, SOOLISEST VÕRDÕIGUSLIKKUSEST, RAHU JA VÄGIVALLATU KULTUURI EDENDAMISEST, MAAILMAKODANIKUKS OLEMISEST JA KULTUURILISE MITMEKESISUSE HINDAMISEST NING KULTUURI OSAST KESTLIKU ARENGU SAAVUTAMISEL."

OSA 3: MAAILMAHARIDUS

18. Teie hinnangul, mil määral vastab nendele eesmärkidele kehtiv riiklik õppekava?

- Vastab täielikult
- Vastab osaliselt
- Pigem ei vasta
- Kindlasti ei vasta
- Ei oska öelda

19. Teie hinnangul, mil määral vastab nendele eesmärkidele õpetajakoolitus?

- Vastab täielikult
- Vastab osaliselt

- Pigem ei vasta
- Kindlasti ei vasta
- Ei oska öelda

20. Teie hinnangul, mil määral vastab nendele eesmärkidele teie kooli õppekava?

- Vastab täielikult
- Vastab osaliselt
- Pigem ei vasta
- Kindlasti ei vasta
- Ei oska öelda

21. Teie hinnangul, mil määral vastavad nendele eesmärkidele teie kooli ainekavad?

- Vastab täielikult
- Vastab osaliselt
- Pigem ei vasta
- Kindlasti ei vasta
- Ei oska öelda

22. Mõeldes oma koolile (kooli õppekava ja ainekavadele), kuivõrd te nõustute väitega: "Need teemad ei ole piisavalt olulised, et mahuksid kooli õppekavasse ja ainekavadesse."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

23. Mõeldes oma koolile (kooli õppekava ja ainekavadele), kuivõrd te nõustute väitega: "Meie koolis puudub õpetajate valmisolek (kvalifikatsioon) selliste teemadega tegelemiseks."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

24. Mõeldes oma koolile (kooli õppekavale ja ainekavadele), kuivõrd te nõustute väitega: "Meie koolis puuduvad teadmised, kuidas arendada õppekava selliseks, et see vastaks nendele eesmärkidele."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

25. Mõeldes oma koolile (kooli õppekava ja ainekavadele), kuivõrd te nõustute väitega: "Meie kooli lastevanemad ei ole huvitatud sellise hariduse andmisest oma lastele."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

26. Mõeldes oma koolile (kooli õppekava ja ainekavadele), kuivõrd te nõustute väitega: "Meil puuduvad ressursid õppekavade arendamiseks ja õpetajate koolitamiseks."

- Nõustun täielikult
- Nõustun osaliselt
- Pigem ei nõustu
- Kindlasti ei nõustu
- Ei oska öelda

SOOVIME SIIN TEADA, KUI KÕRGEKS TE HINDATE ERINEVATE ÕPILASTE TEADMISI JA OSKUSI ÜRO KESTLIKU ARENGU EESMÄRKIDEGA SEOTUD TEEMADE OSAS (SÄÄSTLIK RESSURSSIDE KASUTUS, INIMÕIGUSED, RAHUHARIDUS JMS) NII EUROOPAS KUI EESTIS.

OSA 4: ÕPILASTE TEADMISED

27. Millised on teie arvates Euroopa õpilaste teadmised kestlikust arengust ja jätkusuutlikust eluviisist?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

28. Millised on teie arvates Eesti õpilaste teadmised kestlikust arengust ja jätkusuutlikust eluviisist?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

29. Millised on teie arvates teie linna või valla õpilaste teadmised kestlikust arengust ja jätkusuutlikust eluviisist?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised

- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

30. Millised on teie arvates teie kooli õpilaste teadmised kestlikust arengust ja jätkusuutlikust eluviisist?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

31. Milline on teie arvates Euroopa õpilaste teadmised inimõigustest ja soolisest võrdõiguslikkusest?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

32. Milline on teie arvates Eesti õpilaste teadmised inimõigustest ja soolisest võrdõiguslikkusest?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

33. Milline on teie arvates teie linna või valla õpilaste teadmised inimõigustest ja soolisest võrdõiguslikkusest?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

34. Milline on teie arvates teie kooli õpilaste teadmised inimõigustest ja soolisest võrdõiguslikkusest?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

35. Kui palju Euroopa õpilased edendavad rahu ja vägivallatut kultuuri ning hindavad kultuurilist mitmekesisust?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised

- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

36. Kui palju Eesti õpilased edendavad rahu ja vägivallatut kultuuri ning hindavad kultuurilist mitmekesisust?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

37. Kui palju teie linna või valla õpilased edendavad rahu ja vägivallatut kultuuri ning hindavad kultuurilist mitmekesisust?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

38. Kui palju teie kooli õpilased edendavad rahu ja vägivallatut kultuuri ning hindavad kultuurilist mitmekesisust?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

39. Milline on teie arvates teie kooli õpilaste motivatsioon olla maailmakodanik, kes mõistab, kuidas tema eluviis ja otsused maailma mõjutavad ning tahab maailma paremaks muuta?

- Väga head teadmised
- Mõningased teadmised
- Nõrgad teadmised
- Väga nõrgad teadmised
- Ei oska öelda

SIIN SOOVIME TEADA, MILLISTE MAAILMAHARIDUSE OSADEGA TEIE KOOLIS TEGELETAKSE.

Maailmaharidus on õpiprotsess, mis aitab paremini mõista maailmas toimuvat, arendada empaatilist mõtteviisi ja solidaarsust, austust teiste kultuuride, inimeste ja looduse suhtes, ning omandada vajalikke oskusi nende väärtuste nimel tegutsemiseks. Maailmaharidus katab mitmed teemasid: inimõiguste ja võrdõigustlikkuse haridus annab teadmisi inimõigustest ja edendab neid nii Eestis kui mujal maailmas; arenguharidus

otsib kestlike eluviise ja uurib erinevaid tuleviku võimalusi maailmas, kus kõik osad on omavahel seotud majanduse, kultuuri ja keskkonnaküsimuste kaudu; kultuuride vaheline mõistmine aitab inimestel paremini tunda teisi kultuure ja saada lahti oma eelarvamustest; rahuharidus uurib konfliktide ja vägivalda põhjuseid ja mõjusid ning julgustab inimesi elama rahu ja otsima alternative vägivaldale, keskkonnaharidus arendab meie mõistmist, oskusi ja väärtusi nii, et igaüks saab oma elus töötada keskkonna heaks.

OSA 5: MAAILMAHARIDUS

40. Kuidas teie koolis tegeletakse inimõiguste alaste teadmiste andmisega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid
- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

41. Kuidas teie koolis tegeletakse rahuharidusega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid
- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

42. Kuidas teie koolis tegeletakse mitmekesisuse ja kultuuride vahelise mõistmise arendamisega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid
- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

43. Kuidas teie koolis tegeletakse globaalse majandusliku ebavõrdsuse tutvustamise ja vastutustundliku tarbimise õpetamisega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid

- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

44. Kuidas teie koolis tegeletakse keskkonnateadlikkuse ja jätkusuutliku arengu õpetamisega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid
- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

45. Kuidas teie koolis tegeletakse kodanikuhariduse andmisega?

- Eraldi õppeaines
- Õppetundide raames
- Korraldatakse teemapäevi või teemanädalaid
- Osaletakse rahvusvahelistes projektides
- Teemad on nähtavad kooli keskkonnas või korralduses (nt sööklas taimetoit, õiglase kaubanduse tooted, töötav
- õpilasedemokraatia vms.)
- Ei tegeleta

46. Palun tooge kaks näidet teie kooli maailmahariduslikest tegevustest, mille üle olete eriti uhked!

47. Millised on maailmahariduse osad, mida soovite oma koolis rohkem pakkuda?

- Teadmised rahust, konfliktidest ja kriisidest
- Maailmakodaniku oskused ja globaalne vastutus
- Kultuuride mitmekesisus ja võrdsus
- Jätkusuutlik areng õpetamises ja kooli keskkonnas
- Inimõigused ja laste õigused
- Majanduslik ebavõrdsus ning vastutustundlik tarbimine
- Ei soovi maailmaharidusega tegeleda

48. Mil moel oleks teile kõige sobivam nende osade arendamisega tegeleda?

- Koolis toimuv koolitus õpetajatele jt koolipere liikmetele
- Koolituskeskuses toimuv koolitus õpetajatele
- Seminaripäev koolijuhtidele ja juhtkonnale
- Kooli varustamine õppematerjalidega

- Esinemised või seminarid õpilastele
- Ei soovi maailmaharidusega tegeleda

SIIN PALUME TEILT NATUKE INFOT TEIE JA TEIE KOOLI KOHTA

OSA 6: TEIE JA TEIE KOOL

49. Kooli tüüp

- Keskkool
- Põhikool
- Algkool

50. Kooli õpilaste arv

51. Kooli õpetajate arv

52. Kooli asukoht

- Linnas
- Alevis
- Maal

53. Kas teie kool on UNESCO võrgustiku kool

- Jah
- Ei

54. Kas teie kool osaleb muudes võrgustikes või omab muid tiitleid?

55. Teie amet

- Kooli direktor
- Arendusjuht
- Õppejuht
- Muu

56. Staaž ametis

57. Sugu

- Mees
- Naine

58. Kui soovite osaleda kingituste loosimises, palun sisestage siia oma e-maili aadress.

Uuring valmib Eesti Välisministeeriumi arengukoostöö vahenditest projekti „Pagulus- ja rändeteema kajastamine Eesti koolides kestliku arengu eesmärkide kontekstis“ raames. Küsitluse läbiviimist kaasrahastab Euroopa Komisjon projekti „Sotsiaal- ja solidaarmajandus: mõistlik lähenemine arengule ja jätkusuutlikkusele“ kaudu. Küsitlus ja selle tulemused ei pruugi ühtida Euroopa Komisjoni vaadetega.